

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Bernd Rannamägi

**FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJALE OSUTATAV
RAAMATUPIDAMISTEENUSE KVALITEET**

Lõputöö

Juhendaja:

Maret Güldenkoh, MBA

Tallinn 2016

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2016
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Füüsilisest isikust ettevõtjale osutatav raamatupidamisteenuse kvaliteet</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: The Quality of Accounting Services Offered to Sole Proprietors</p> <p><i>Lõputöö on kirjutatud füüsilisest isikust ettevõtjale osutatud raamatupidamisteenuse kvaliteedist. Töö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 48 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 40 allikat. Teema on aktuaalne, kuna füüsilisest isikust ettevõtjate poolt esitatud deklaratsioonide kontrollimisel tehakse vigu, mistõttu on FIE-de kontrollimine aeganõudev ja kulukas tegevus. Maksu- ja Tolliamet ei ole kontrollinud FIE X-i, kes on tuludeklaratsiooni koostamiseks kasutanud teenuse pakkujat, kes on koostanud vastavad deklaratsioonid FIE X eest.</i></p> <p><i>Lõputöö eesmärgiks on selgitada välja füüsilisest isikust ettevõtjale osutatava raamatupidamisteenuse kvaliteet.</i></p> <p><i>Lõputööst selgus, et teenuse pakkuja ei osuta kvaliteetset teenust, kuna teenuse pakkumiseks kulunud ajaga pole võimalik koostada korrektset raamatupidamist. Füüsilist isikust ettevõtjaid ei kontrollita piisavalt, kuna nende kontrollimiseks kulub liiga palju aega ning ressursi. Teenusepakkuja poolt pakutav kvaliteedimärk annab füüsilisest isikust ettevõtjale kindlustunde, et tema raamatupidamine on korrektne, kuid kui hakata teenusepakkuja poolt teostatud kontrolli analüüsima, siis tuleb välja, et tema poolt pakutav teenus ei vasta kvaliteedile.</i></p>	
<p>Võtmesõnad: <i>link eesti märksõnastikule füüsilisest isikust ettevõtja, raamatupidamine, auditeerimine.</i></p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: Sole proprietors, accounting.</p>	
<p>Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega, Maksu- ja Tolliameti arengukava 2013-2016. (vabatahtlikku maksulaekumise suurendamisega).</p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu</p>	
<p>Töö autor: <i>Bernd Rannamägi</i></p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: <i>Maret Güldenkoh</i></p>	<p>Allkiri:</p>
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: <i>Uno Silberg</i></p>	<p>Allkiri:</p>

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJA KOHUSTUSED	7
1.1. Füüsiliselt isikust ettevõtja olemus	7
1.2. Füüsilisest isikust ettevõtja aruande- ja maksukohustus	15
2. FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJA X RAAMATUPIDAMINE.....	22
2.1. Füüsilisest isikust ettevõtja raamatupidamise register ja sise-eeskiri.....	22
2.2. Füüsilisest isikust ettevõtjale osutatav raamatupidamisteenus.....	27
KOKKUVÕTE	32
SUMMARY	34
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	35
LISAD	39
Lisa 1. FIE X raamatupidamise sise-eeskiri	39
Lisa 2. FIE X 2014. aasta päevaraamat	42
Lisa 3. FIE X 2014. aasta käibedeklaratsioonid	48

SISSEJUHATUS

Raamatupidamiskohustuslased peavad oma majandustehingute üle arvestust pidama. Korrektse arvestuse pidamine annab ülevaate raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustegevusest ning maksevõimekusest. Raamatupidamiskohustuslased peavad pidama raamatupidamise arvestust. Raamatupidamise eest vastutab ettevõtja, kes pakub ettevõttesiseselt tööd või pakub raamatupidamisteenust.

Lõputöös keskendutakse tekkepõhise raamatupidamisarvestusega füüsilisest isikust ettevõtjale (edaspidi FIE) raamatupidamisteenuse osutamisele. Maksu- ja Tolliamet maksuhaldurina kogub maksutulu tulenevalt raamatupidamiskohustuslase poolt esitatud aruannetest. Eestis on FIE-sid, kellel puuduvad vajalikud teadmised raamatupidamise teostamiseks. Tuludeklaratsiooni koostamisel esineb vigu juba deklaratsiooni koostamise etapis, sest raamatupidamisarvestus teostatakse sageli tekkepõhiselt, kuid tuludeklaratsioon tuleb esitada kassapõhiselt. Seetõttu kasutavadki paljud FIE-d raamatupidamisteenust.

Lõputöö teema valiku põhjuseks on raamatupidamisteenust pakkuva ettevõtja kohustab tagad teenuse kvaliteet, kuid vahel ei vasta kvaliteet pakutava teenuse hinnale. Kontrollitakse raamatupidamisteenust pakkuva ettevõtja teenuse kvaliteeti konkreetse FIE raamatupidamise näitel.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna füüsilisest isikust ettevõtjate poolt esitatud deklaratsioonide kontrollimisel teevad maksu- ja tolliametnikud vigu, mistõttu on FIE-de kontrollimine nii maksu- ja tolliametile kui ka maksumaksjale aeganõudev ja kulukas tegevus. Maksu- ja Tolliamet ei ole kontrollinud konkreetset FIE X, sest tuludeklaratsiooni koostamiseks on palgatud ettevõtte, kes on koostanud vastavad deklaratsioonid FIE X eest.

Lõputöö teema on uudne, kuna kontrollitakse teadaolevalt esmakordselt konkreetse FIE näitel tema majandustegevuse dokumentide kirjendamist raamatupidamisregistrites ja raamatupidamisteenust pakkuva ettevõtja kvaliteeti dokumentide õigsuse kontrollil.

Probleemiks on, et FIE-de raamatupidamisarvestust saab kontrollida vaid üksikisiku tasandil, kuna tekkepõhist raamatupidamisarvestust pidavatel FIE-del puudub võimalus esitada e-äriregistri elektroonilisse keskkonda majandusaasta aruandeid. Äriseadustik ei sätesta tekkepõhise raamatupidamisarvestusega FIE-dele erandeid. Tekkepõhist

raamatupidamist teostatavaid FIE-d peavad kirjendama oma raamatupidamist sarnaselt osühingud või aktsiaseltsid. Tekkepõhist raamatupidamist kirjendavad FIE-d peavad koostama ja esitama majandusaasta aruande, kuid kassapõhist pidavad FIE-del ei ole kohustust koostada ja esitada majandusaasta aruannet.

Töö eesmärgiks on selgitada välja füüsilisest isikust ettevõtjale osutatava raamatupidamisteenuse kvaliteet.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Antakse ülevaade füüsilisest isikust ettevõtjate olemusest.
2. Antakse ülevaade füüsilisest isikust ettevõtjate aruandlus- ja maksukohustusest.
3. Analüüsitakse füüsilisest isikust ettevõtja X raamatupidamisregistrit ja sise-eeskirju.
4. Analüüsitakse füüsilisest isikust ettevõtjale X-le osutatava raamatupidamis-teenuse kvaliteeti.

Uurimusmeetodina kasutatakse kombineeritult kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit. Eesmärgi saavutamiseks võrreldakse FIE sise-eeskirjade vastavust raamatupidamise seadusest tulenevatele sise-eeskirjade nõuetele. Analüüsitakse konkreetse FIE dokumentide sisu ja majandustehingute õigsust päevaraamatu kannetega, analüüsitakse algdokumentide raamatupidamislikku kirjendamist ja teenuse pakkuja poolt osutatava teenuse kvaliteeti.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda on jagatud kaheks alapeatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade füüsilisest isikust ettevõtja kohustustest. Esimeses alapeatükis selgitatakse füüsilisest isikust ettevõtja mõistet, ettevõtluse plusse ja miinuseid, tulusid ja kulusid, ning erinevate välismaiste uuringute kokkuvõtteid. Teises alapeatükis antakse ülevaade füüsilisest isikust ettevõtja maksukohustusest ja nõuetest sise-eeskirjadele.

Teises peatükis analüüsitakse füüsilisest isikust ettevõtja raamatupidamist. Esimeses alapeatükis analüüsitakse füüsilisest isikust ettevõtja sise-eeskirjade vastavust raamatupidamise seadusest tulenevatele sise-eeskirjade nõuetele, algdokumentide vastavust päevaraamatu kannetele ja käibemaksu deklareerimist. Teises alapeatükis analüüsitakse raamatupidamisteenust pakkuva ettevõtja töö kvaliteeti ja õigsust, kas kõik majandustehingud on teostatud vastavalt õigusaktidele.

Lõputöös kasutatakse allikatena teemakohast kirjandust sh teadusallikaid ning õigusaktide redaktsioone seisuga 01.02.2016.

1. FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJA KOHUSTUSED

1.1. Füüsiliselt isikust ettevõtja olemus

Füüsilised isikud tahavad olla iseenda peremehed või soovivad saada lisatulu, millest tingituna hakataksegi ettevõtjaks. Ettevõtlusega alustamisel on võimalik registreerida end füüsilisest isikust ettevõtjana. FIE-na tegutsemine annab isikule võimaluse rohkem tulu teenida ning ettevõtlustegevusega on võimalik ka tegeleda põhitöökoha kõrvalt. FIE-d aitavad kaasa ettevõtluse arendamisele, mis on ainult positiivne, sest see aitab kaasa majanduse arengule ning töötute osakaalu vähenemisele riigis, mistõttu riik ei pea kulutama töötutele liigselt raha, sest isikud on võimelised ise toime tulema.

Ettevõtlus on isiku iseseisev majandus- või kutsetegevus (sealhulgas ka notari ja kohtutäituri, samuti vandetõlgi seaduse § 9 lõikes 3 nimetatud juhul vandetõlgi kutsetegevus ning vabakutselise loovisiku loometegevus), mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmisest, müümisest või vahendamisest, teenuse osutamisest või muust tegevusest, kaasa arvatud loominguiline või teaduslik tegevus (Tulumaksuseadus, 2016). Ettevõtlus on isiku iseseisev majandustegevus, mille käigus võõrandatakse kaupa või osutatakse teenust, olenemata tegevuse eesmärgist või tulemustest (Käibemaksuseadus, 2016). 2016. aasta tulumaksuseadus ja käibemaksuseadus on sarnaselt sõnastatud 2006. aasta riigikogu kantselei poolt sõnastatud ettevõtte mõistega.

Ettevõtte on organisatsiooniliselt iseseisev majandusüksus mis tahes majandusharus, mis esineb vastava haru või allharu elementaarse institutsioonilise koostisosana. Ettevõtte ehk firma on ühiskondliku tööjaotuse süsteemis toimiv tehnoloogiliselt, majanduslikult ja enamasti ka juriidiliselt iseseisev majandusüksus, mis kasutab tööjõudu (palkab töötajaid) ning muid tootmistegureid (töövahendeid) kas millegi tootmiseks (tooted, teenused) või tootmislaadiliste teenuste osutamiseks. Ettevõttel on oma vara, bilanss, raamatupidamine ja juhtimine. Ettevõtte vara on lahus ettevõtte omanike ja teiste isikute ning organisatsioonide varast. Ettevõtte on seega organisatsiooniliselt iseseisev majandusüksus, mis on vajalik ettevõtja tegutsemiseks (Riigikogu kantselei, 2006).

Ettevõtte on majandusüksus, mille kaudu ettevõtja tegutseb. Ettevõtte koosneb asjadest, õigustest ja kohustustest, mis on määratud või olemuselt peaksid olema määratud ettevõtte tegevuseks (Äriseadustik, 2016).

Ettevõtte on majandustegevuse kaudu tulu taotlev juriidiline isik, sealhulgas ka mittetulundusühing ja -liit ning muud mittetulundusorganisatsioonid ja eelarvelised riigi- ja munitsipaalasutused nende majandustegevuse osas, samuti välismaa ettevõtete filiaal (Maksukorralduse seadus, 2016). Ettevõtte on eraõiguslik ja avalik-õiguslik juriidiline isik, välismaa äriühingu filiaal Eestist laekuvate tulude osas, samuti kohaliku omavalitsuse asutus majandustegevusest saadud tulude osas, mis ei ole arvestatud valla- või linnaeelarve tuluna (Tulumaksuseadus, 2016).

Ettevõtja on füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kellele kaupade ja teenuste müük on püsivaks tegevuseks, ning seaduses sätestatud äriühing (Äriseadustik, 2016). Ärinimi on äriregistrisse kantud nimi, mille all ettevõtja tegutseb. Füüsilisest isikust ettevõtja ärinimi peab sisaldama ettevõtja ees- ja perekonnanime (Kuura, 2004, lk 83; Äriseadustik, 2016).

Välismaal tähistatakse meie mõistes FIE-t erinevate terminitega. Põhja-Ameerikas on levinud väljendiks peamiselt *self-employed* (iseendale tööandja). Selle tähendusest saadakse aru ka Euroopas, kus on aga enam levinud FIE nimetamine kunstkäsitööliseks: *artisan*. Rahvusvaheliselt on levinud Põhja-Ameerikast pärit väljend *independent contractor* – sõltumatu (all)töövõtja. *Sole proprietorship* tähistab tegelikult aga ühe isiku omanduses olevat ettevõtet, mis võib kuuluda nii FIE-le kui ainuomanduses olevale äriühingule. (Kärsna, 2009, lk 17)

Äriseadustiku § 1 alusel on ettevõtja füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid, ja kaupade ning teenuste müük on talle püsivaks tegevuseks. FIE üks olulisemaid tunnuseid on, et ta toodab kaupa või teenuseid turustamise eesmärgil ja pakub neid oma nimel. Äriseadustiku § 3 lõike 1 alusel võib FIE-ks olla iga füüsiline isik. FIE alustamiseks puudub neil minimaalne kapitali nõue ning neil ei pea olema põhikirja. (Äriseadustik, 2016)

Füüsilisest isikust ettevõtjate registreerimiseks äriregistrisse on justiitsministeerium välja töötanud kriteeriumid, kus sätestatakse äriseadustiku alusel, milliseid toiminguid tuleb enne

ettevõtluse alustamist ja registreerimist täita. Need toimingud on sätestatud justiitsministeeriumi kodulehel.

Alates 2009. aasta 1. jaanuarist peab FIE olema kantud äriregistrisse, millest tingituna peab FIE ettevõtte loomiseks esitama kohtu registriosakonnale avalduse ettevõtjaportaali kaudu või notari kaudu. FIE võib olla iga füüsiline isik, sh ka alaealine vähemalt 15-aastane isik, kellele vanem on andnud nõusoleku või kellel kohus on laiendanud teovõimet tegeleda majandustegevusega. Kui tegevusala on reguleeritud eriseadusega nt kaubandustegevuse puhul kaubandustegevuse seadus, tuleb arvestada lisaks selle seaduse nõudeid. FIE ärinimi peab sisaldama tema ees- ja perekonnanime ning võib sisaldada muid täiendeid. Kõige levinumaks täiendiks on olnud ettevõtte nimi (näiteks *Mati Maasika Mägrakoopa kohvik*). Talupidajal on õigus kasutada oma ees- ja perekonnanime asemel või selle kõrval oma talu nime (*Juhan Juurika Liivamäe turismitalu või Liivamäe turismitalu*). Talu nime kasutamisel ärinimes tuleb jälgida, et selle nimega maatükk oleks kinnistusraamatusse kantud ning ettevõtjal peab olema õigus seda kasutada (omanikuna, kasutusvaldajana, rentnikuna). Kui ollakse rentnik, peab äriregistrit pidavale kohtule rendisuhet tõendama. Kui ollakse omanik või kasutusvaldaja, kontrollib kohus seda ise kinnistusraamatust. Kui kinnistu kasutamise õigus on lõppenud, peab ennast selle ettevõtte osas äriregistrit kustutama. (Justiitsministeerium, 2016)

Äriregistris registreerimiseks tuleb nii FIE-l kui ka äriühingul valida põhitegevusala Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorist (EMTAK). Teatud tegevusaladel tegutsemiseks on vaja riigi poolt kehtestatud korras taotleda luba või annab loa tegutsemiseks majandustegevuse registris registreerimine (Kärsna, 2009, lk 22-23).

FIE-na tegutsemise plussid (Ettevõtlusega alustamine, 2005):

1. puudub vajadus omada partnerit;
2. odavus – FIE-na tegevuse alustamine ei nõua väljaminekuid põhikapitali osas, äriregistrisse kandmise eest tuleb maksta väiksemat riigilõivu kui osauhingu või aktsiaseltsi asutamisel ning ei ole vaja maksta notaritasu asutamislepingu tõestamise eest;
3. lihtsus – äritegevuse alustamine ja korrastamine on seadusandlikult reguleeritud minimaalselt, raamatupidamine ja aruandlus on suhteliselt lihtsad;

4. ettevõtlustuludest saab maha arvata kõik ettevõtlusega seotud kulud;
5. ei pea olema põhikirja.

FIE-na tegutsemise miinused (Ettevõtlusega alustamine, 2005):

1. FIE vastutab temale kuuluva ettevõtte kohustuste eest kogu oma varaga;
2. sotsiaalmaksete avansiliste maksete tasumise kohustus põhitöökoha puudumisel;
3. suurem maksukoormus võrreldes äriühinguga.

FIE-dest ettevõtjaid on võimalik jaotada kolmeks (Kirsipuu, 2006):

1. need, kes on ettevõtjad sellepärast, et ei suuda leida rahuldavat palgatööd;
2. sunnitud ettevõtjad, kes tegelikult teevad palgatööd;
3. need, kes tahavad olla ettevõtjad.

Füüsilisest isikust ettevõtlusvormi valimisel oleks ettevõtjal vajalik teada, et millised on tema tulu- ja kululiigid. Alljärgnev on ülevaade FIE tuludest ja kuludest.

FIE ettevõtlustuludeks on kauba tootmisest, müümisest või vahendamisest saadud rahasummad; teenuse osutamisest või muust tegevusest, k.a loomingulisest või teaduslikust tegevusest saadud tulu; ettevõtlusega seoses saadud rahalised toetused ja stipendiumid ning PRIA poolt FIE-le antud toetused, mis laekuvad otse kolmandatele osapooltele, kuid oma olemuselt on FIE toetused. Tuludeks ei loeta palgatulu, mida saadakse töö- või teenistussuhtest; füüsilisele isikule kuuluvate väärtpaberite võõrandamisest saadud tulu; ettevõtlusega seotud ja seaduse alusel saadud mitterahalised teotused ning võetud laen. (Tulumaksuseadus, 2016)

FIE-l, nagu ka kõigil teistel ettevõtjatel, on kulud, milleks on põhivara soetamine ettevõtluse tarbeks; põhivara parendus- ja täienduskulud; vara, mis ei ole põhivara; soetatud kaubad, soetatud teenused; FIE poolt oma töötajatele makstud palgad vm tasud; töötajatele tehtud erisoodustused pärast nende tulu- ja sotsiaalmaksu tasumist; FIE ettevõtluses osaleva abikaasa eest tasutud sotsiaalmaks; muud ettevõtlusega seotud riiklikud maksud; muud ettevõtlusega seotud riiklikud maksud ja kohalikud maksud; finantskulud ja ettevõtluses kasutatava vara kindlustusmaksed; töötajate eest tasutud täiend- või ümberõppe kulud, kui täiendati olemasolevaid eri-, kutse- või ametialaseid teadmisi või omandati ettevõtluses

vajaminevaid uusi oskusi; ettevõtluses kasutatavate litsentside, kauplemislubade või tegevuslubade eest makstud tasud jne. (Tulumaksuseadus, 2016)

Suurem osa füüsilisest isikust ettevõtjate varast on kasutuses nii ettevõtluses kui ka isiklikus elus. See tähendab, et kuludesse kandmisel tuleb arvestada tulumaksuseaduse § 32 lõikega 3, mille kohaselt ei ole erandit tehtud mingisuguste kulude jaoks. Kui midagi kasutatakse nii isiklikus elus kui ka ettevõtlustulu teenimiseks, võib ettevõtluse kuludesse kanda ainult osa kogukulust. (Kärsna, 2003, lk 24)

Seega kuludesse kandmine tulumaksuarvestuse mõttes tähendab maksustatava tulu vähendamist kulude võrra. See saab toimuda ainult nii, nagu see on sätestatud tulumaksuseaduses. Raamatupidamise seadus ja Raamatupidamise Toimkonna juhendid tulude maksustamise ja tuludest tehtavate mahaarvamiste küsimustega ei tegele. Tulumaksuseadus suhtub kõigisse kuludesse ühtemoodi, millelegi pole erandit tehtud.

Pärast ettevõtjana registreerimist esitab äriregister tema andmed haigekassale ja ettevõtja ravikindlustus algab registreerimise päevast lugedes 14-päevase ooteaja järel. Alates 2006. aastast saab FIE ravikindlustuse ainuüksi selle eest, et on FIE-ks registreeritud, ja kui ta avansilisi sotsiaalmaksu makseid ei tee, ei juhtu tema ravikindlustusega midagi. Kui ta aga ettevõtluse peatab, katkeb ka ravikindlustus 2 kuu pärast. (Eesti Haigekassa, 2016)

Eestis on FIE-de teemalisi uuringuid läbi viidud vähe, sest Eesti taasiseseisvus alles 1991. aastal, selle tõttu on enamik uuringuid läbi viidud teistes riikides, näiteks Saksamaal, Suurbritannias, USA-s, Kanadas.

Esimene teadaolev uuring Eestis viidi läbi 2002. aastal, kus uuriti füüsilisest isikust ettevõtjate arvamusi ettevõtluse alustamise probleemide kohta. Oluliseks takistuseks pidasid füüsilisest isikust ettevõtjad finantside ja informatsiooni kättesaadavuse piiratust ning teadmiste ja oskuste puudumist. Füüsilisest isikust ettevõtjatele oli raske ka ettevõtluse rahastamine. (Venesaar jt 2002)

2006. aastal viidi Eestis läbi teadaolevalt viimane uuring, kus uuriti füüsilisest isikust ettevõtjate rolli Eesti majanduses ja nende tegevuse reguleerimist. FIE-de roll Eesti majanduses oli stabiilne, kuid iga ettevõtja peab leidma endale sobiliku ettevõtlusvormi. Ühest vastust ei suudetud leida, et milline ettevõtlusvorm oli parim, kuid autor tõi välja, et

kõige mõistlikum oleks äriühingul alustada füüsilisest isikust ettevõtjana. (Kirsipuu, 2006) Eestis pole pärast 2006. aastat läbi viidud ühtegi uuringut, mis keskenduks FIE-dele. Enamik uuringuid on läbi viidud mujal maailmas.

2011. aastal läbi viidud uuring keskendub USAs elavatele füüsilisest isikust ettevõtjaist meestele. Madalama haridustasemega mehed registreerivad ennast FIE-ks rohkem kui kõrgharidusega mehed. Enim on registreeritud FIE-sid 22-aastaste kuni 41-aastaste meeste seas. Peamised valdkonnad, millega FIE-d tegelevad, on seotud ehituse või metsandusega. FIE-na registreeritud inimestel on raskem leida endale tööd ja sellega seoses puudub neil kindel igakuine sissetulek. Alternatiivid FIE-na mitte töötuks jäämisel on olemas, nendeks on töökogemuse suurendamine ja oma võimete mitte nii kõrgeks hindamine. Siiski toetab USA FIE-de registreerimist, sest see vähendab teatud ajahetkel töötusemäära ning annab isikutele töötuskindlustuse ja muud hüved. (Ahn, 2011)

2014. aastal USA-s läbi viidud uuringus vaadeldi, miks üldse FIE-sid luuakse. Põhjuseid oli kaks. Esiteks haridustase. Haridustasemest tingituna toodi välja piirkonnad, kus oli kõrgem FIE-de osakaal ning millistes piirkondades oli see väiksem. Kõrgemate FIE-de osakaaluga olid Kesk-Ameerika linnad, sest seal oli madalaim haridustase. Madalamast haridustasemest oli tingitud ka antud piirkonna kõrgem töötusemäär. Teiseks põhjuseks oli soov olla iseenda peremees, mistõttu enamus FIE-sid soovisid paremaid töötunde ning paindlikku graafikut. Uuringus toodi lisaks välja ka USA valitsuse poolsed toetused, mis soodustasid FIE-sid, sest nende esialgne maksubaas oli väiksem kui äriühingul ja nende bilanss oli lihtsakoelisem, mistõttu FIE-de kulusid oli lihtsam kajastada ja see andis riigile parema kontrolli, kuidas maksupettuse ära tunda. (Svaleryd, 2014)

2014. aasta uuringus võrreldi füüsilisest isikust ettevõtlust meeste ja naiste hulgas. Mehed ja naised hakkavad FIE-ks erinevatel põhjustel. Naiste peamiseks põhjuseks on meestega samaväärse palga või tunnustuse omamine, kuid meeste eesmärk on oma unistuste ja soovide elluviimine. Samas on meestele oluline, et nad saavad teenida rohkem raha/tulu kui kellegi alluvuses töötades. Naissoost FIE-de alluvuses töötamise tugevuseks on see, et inimesed saavad rohkem keskenduda tulemuste saavutamisele, mistõttu nende ettevõtlus on märkimisväärselt tulemuslikum. Samas meessoost FIE-de alluvuses töötamine on seotud pideva konkurentsiga, sest kõik tahavad näidata, et just nemad on parimad. See viib ettevõttes lõhestumiseni, mis omakorda vähendab töö kvaliteeti. USA uue suundumuse

kohaselt antakse ettevõtluse alustamiseks just naistele madalaid laenuintresse, sest nende kogu tulem on kasumlikum ja lõhestab vähem ühiskonda. (Allen & Curington, 2014)

2013. aastal viidi Euroopa Liidus ja USA-s läbi uuring, kus võrreldi FIE-de osakaalu maailmas. FIE-de ettevõtlus on saanud suureks tuluallikaks paljudele üksikisikutele. 2009. aastal oli ligikaudu 11% USA töötajatest ehk 15 300 000 inimest FIE-d. 2012. aastal moodustasid FIE-d 15,2% Euroopa Liidu tööjõust, mis teeb ligikaudu 33 miljonit inimest. Samas 2013. aastal oli Kanadas FIE-de osakaal umbes 15,1% kogu riigi tööjõust. Antud arvud võivad olla tingitud suurenevate allhangete osakaalust või vabakutseliste tööst. Lisaks mõjutab antud tulemusi ka inimeste töökaotus, nende soov olla iseenda peremees või nende soov töötada paindliku tööajaga. FIE-sid võib liigitada kahte gruppi – tavalised väikesed ärid, mis kasutavad palgatööjõudu. Teise grupi moodustavad FIE-d, kes soovivad teha kogu töö ise ning olla sõltumatud. Antud uuringu eesmärk oli, et FIE-dena tegutsemine kasvaks kogu maailmas ning et inimesed, kes ei suuda töötada kellast kellani, võiksid end registreerida äriühingu asemel FIE-ks, sest neil on samuti võimalus olla tööandja. Lisaks rõhutab uuring, et FIE-sid hakatakse üha enam toetama ning nende osakaal riigi tegelikus ettevõtluses suureneb ja nende vajadustele pööratakse rohkem tähelepanu. (Schonfeld, & Mazzola, 2015)

2014. aastal läbi viidud uuringus keskenduti vabamajanduse mõjust FIE-le. Uuringus vaadeldi FIE-de loomist läbi valitsuse suuruse. Valitsuse suurus võib mõjutada kulusid ja tulusid, mis on seotud füüsilisest isikust ettevõtlusega. Väikesed omavalitsused vajavad tegutsemiseks vähem maksutulu. Suuremad valitsused nõuavad rohkem tulu ja sageli on neil ettevõtetele mitmeid erinevaid viise, kuidas tulumaksu nõuda. Selleks võib olla ärikasumi maksustamine või üksikisiku kõrgem tulumaksu määr. Riikides, kus on progressiivne tulumaks, on FIE-de osakaal väiksem kogu riigi äritegevusest. Kõrged maksumäärad võivad vähendada üksikisikute osalemist ettevõtluses. Valitsused võivad maksustada FIE-sid muul viisil kui tulumaksuga. Maksudeks võivad olla nt kapitalikasvu maks, kasutusmaks, majandustegevuse litsentsitasud jne. (Crum, Rayome & Batchelor 2014)

2015. aasta uuringu kohaselt eelistavad FIE-d alustada ettevõtlust mitterahalise sissemaksuta. Arvestades, et FIE-d ei teeni väga suurt tulu, on riigipoolsed toetused FIE püsijäämiseks väga olulised. Enamik registreeritud FIE-dest on mehed, kuid nende

osakaal väheneb, kuna nende sissetulekud ei ole nii suured kui nad eeldaksid. (Crum & Chen 2015)

FIE-de osakaal ettevõtjate seas on vähenenud, 2014. aasta detsembrikuu seisuga oli neid 32 611, kuid 2015. aasta seisuga 32 397, seega saab järeldada, et FIE-de arvukus väheneb, sest paljud on kas lõpetanud oma tegevuse või on muutnud oma ettevõtluse vormi. Peamiseks tegevusalaks, millega FIE-d tegelevad, on põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük. 2015. aasta detsembrikuu seisuga tegeles selle tegevusalaga kokku 10 754 isikut, mis on 33,2% kogu FIE-de osakaalust. Põhjuseid võib olla mitmeid, kuid autori arvates on selle peamiseks põhjuseks PRIA poolt antavate toetuste osakaal, mis moodustab enamuse aasta tulust. Teiseks suureks valdkonnaks, millega FIE-d tegelevad, on muud teenindavad tegevused, millega tegeleb 3944 inimest, mis moodustab 12,2% kogu FIE-dest. Rohkem tegelevad FIE-d ka veonduse ja laonduse, mootortehnika ja mootorrataste remondiga, kus 2014. aastal tegutses 3461 inimest, kuid 2015. aasta seisuga oli neid 3590, mis moodustas 2015. aasta FIE-de arvust 11,1%. Hulgi- ja jaekaubandus moodustab 11%. Kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse alal on registreeritud 7,9% FIE-dest. Kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkonnas tegutseb 5,9% FIE-dest. 2014. aastal oli Eestis registreeritud 32611 füüsilisest isikust ettevõtjat, mis moodustas 18% kõigist registreeritud majandusüksustest. Kõige rohkem on FIE-sid registreeritud Tallinnas (21,2%), Tartu maakonnas (10,1%), Harju maakonnas (10%), Ida-Virumaal (8,6%) ja Pärnumaal (8,2%). (Äriregister, 2016)

Kokkuvõtvalt selgus, et FIE on isik, kes tegeleb ettevõtlusega seaduses sätestatud normatiivaktide alusel. Tema peamiseks eesmärgiks on tulu teenimine, ning ta võib olla tööandjaks. FIE-d aitavad kaasa ettevõtluse arendamisele ning töötuse määra vähendamisele. Eestis on FIE-de kohta teostatud vähe uuringuid, sest Eesti taasiseseisvus 1991. aastal. Enamik uuringud on läbi viidud erinevates maailma riikides, peamiselt Põhja-Ameerikas ja Euroopas. Maailmas on FIE-de tegutsemine levinud ning nendele on antud mitmed soodustusi, mis arendab nende ettevõtlust. Peamiselt tegutsevad FIE-dena isikud, kellel on soov olla iseenda peremees. Eestis on FIE-de osakaal langemas, kuna osüühingute asutamine on tehtud väga lihtsaks. Peamisteks tegevusaladeks, millega FIE-d tegelevad, on põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük. Muud teenindavad tegevused, milleks on väljavedu (küttepude tootmine ja metsavarumine). Veonduse ja laonduse, mootortehnika ja mootorrataste remondiga.

1.2. Füüsilisest isikust ettevõtja aruande- ja maksukohustus

Enamik füüsilisest isikust ettevõtjaid teostab oma raamatupidamist ise ja koostab ka aruande ise, kuid kui isikul on seadustest ja raamatupidamisest vähesed teadmised, võivad tekkida vead. Vigaselt või valesti koostatud algdokumendid, ebakorrektselt kirjendatud päevaraamatukanded. Valesti või vigaselt koostatud majandustehinguid ei tohi FIE oma raamatupidamises kajastada, mistõttu peab iga tehing vastama õigusaktidele.

FIE on raamatupidamiskohustuslane ja peab pidama arvestust kas siis kassa- või tekkepõhise raamatupidamis põhimõtte järgi. Seejuures on oluline, et ettevõtlustulu maksustamine toimub kassapõhist printsiipi järgides. Tekke- või kassapõhise raamatupidamis põhimõtte peab välja tooma oma sise-eeskirjades. (Raamatupidamise seadus, 2016)

Raamatupidamiskohustuslane kasutab sise-eeskirja, mis reguleerib kogu ettevõtte majandustehingute, varade, kohustuste dokumenteerimist ja kajastamist, dokumentide säilitamise ja aruandluse korda, raamatupidamisregistrite pidamist, tulude ja kulude kajastamist kasumiaruande kirjetel, varade ja kohustuse inventeerimist. Lisaks peab raamatupidamiskohustuslane kajastama kasutatavaid arvestuspõhimõtteid ja informatsiooni esitusviisi, aruannete koostamise korda, arvutitarkvara kasutamist raamatupidamises ning raamatupidamise korraldamisega ja sellega kaasnevate sisekontrolli meetmete rakendamisega seotud asjaolusid. Sise-eeskirjades määratakse kindlaks, milliste dokumentide alusel toimub raha, materjalide, põhivahendite jm varaobjektide liikumine. Sise-eeskirjade kõige tähtsamaks sätteks on varaobjektide liigitamine käibevaraks ja põhivaraks, kus tuleb fikseerida põhivaraobjektide soetusmaksumuse alampiir. Üheks oluliseks teguriks, millega FIE-d eksivad, on varaobjektide mahakandmise kord. Sise-eeskirjades tuleks määratleda majanduskuluaruannete, lähetuskulude, palgaarvestuse alused jms. Kasuks tuleks ka raamatupidamisregistrite pidamise kord ning juhul, kui kasutatakse raamatupidamise läbiviimiseks arvutiprogrammi, tuleb see ära märkida. Raamatupidamise korraldamiseks on ülioluline, et ettevõttel oleksid sise-eeskirjad, millega oleks võimalik tutvuda. Isegi audiitorid, maksuametnikud ja revidendid vajavad oma kontrolli läbiviimiseks sise-eeskirjasid, kuna see annab selge ülevaate, millised on FIE tulud ja kulud ning kuidas ta on neid kajastanud. Vormistada võib sise-eeskirju oma äranägemise järgi, sest tegemist ei ole vormilise ettekirjutusega, kuid kuna tegemist on olulise raamatupidamise dokumendiga,

tuleks see teha ametlikus ja korrektses vormis. Juhul, kui eeskirjas ei ole kirjeldatud mõnda raamatupidamise korraldamise sätet, dokumenteerimise viisi või arvestuse korda, lähtutakse raamatupidamisseadusest, Eesti Raamatupidamise Toimkonna juhendites ja teistes õigusaktides sätestatud. (Raamatupidamistoimkonna juhend, 2015; Raamatupidamise seadus, 2016; Äriseadustik, 2016)

Sageli vajavad FIE-d abi oma raamatupidamise korraldamisel, eelkõige ettevõtte alustamiseks ja eripärade mõistmiseks ning raamatupidamisarvestuse pidamiseks. (Kuura, 2004, lk 81) Raamatupidamine on FIE-le vajalik, et omada ülevaadet raha jäägist, tasumata ja laekumata arvetest, ettevõtlustulust ja ettevõtlusega seotud kuludest, saada andmed tasumisele kuuluvate maksude ja maksete ning *Residendist füüsilise isiku ettevõtlusest saadud tulu deklaratsiooni* (vorm E) koostamiseks.

FIE-le on raamatupidamise seaduses tehtud juriidiliste isikutega võrreldes rida soodustusi. Raamatupidamise seaduse § 6 lg 2 kohaselt on raamatupidamis-kohustuslasena FIE kohustatud kõiki majandustehinguid dokumenteerima ning kirjendama raamatupidamisregistrites mõistliku aja jooksul pärast majandustehingu toimumist (Raamatupidamise seadus, 2016).

„Mõistliku aja“ täpsem määratlus raamatupidamise seaduses puudub, kuid mõte on selles, et kõik majandustehingud oleksid registreeritud ajaks, mil raamatupidamiskohustuslasel on vaja saada andmeid esitamisele kuuluvate aruannete koostamiseks (Raamatupidamistoimkonna juhend, 2016).

Päevaraamat on raamatupidamisarvestuse kronoloogiline register. Päevaraamatus registreeritakse majandustehingud algdokumentide alusel kuupäevade järjekorras. Päevaraamatut võib pidada elektrooniliselt, kui on tagatud arvepidamise tulemusena loodud dokumentide, sealhulgas raamatupidamisregistrите säilimine sätestatud tähtaja jooksul. Elektrooniliste dokumentide teisendamise ja muutmise korral tuleb tagada esialgsete andmete loetavus. Elektroonilist arvestust pidav maksukohustuslane on maksuhalduri nõudmisel kohustatud mõistliku aja jooksul esitama arvestuse tulemusena loodud dokumendid elektrooniliselt. Dokumendid peavad olema loetavad. Elektroonilisel kujul säilitatavaid dokumente peab olema võimalik teisendada loetava kujuga elektrooniliseks andmestikuks kogu sätestatud tähtaja jooksul. Sätestatud tähtjaks peetakse 7 aastat

dokumendi koostamisele või saamisele, toimiku või dokumentide kogumiku puhul viimase sissekande tegemisele järgneva aasta 1. jaanuarist arvates. (Maksukorralduse seadus, 2016; Tulumaksuseadus, 2016; Raamatupidamise seadus, 2016)

Raamatupidamise seadus ja hea raamatupidamistava ei reguleeri FIE maksustamist ega maksukoormust. Maksustamist reguleerivad maksuseadused. Maksuarvestuse tulemused kajastatakse maksudeklaratsioonides. Ühised on aga raamatupidamis- ja maksuarvestuse lähtealused – majandustehingud, mille registreerimise ja kajastamise aluseks on algdokumendid. Raamatupidamise ja maksuarvestuse nõuded algdokumentidele on erinevad. (Kuura, 2004, lk 94)

Iga raamatupidamiskirjendi aluseks on majandustehingut tõendav algdokument või algdokumentide põhjal koostatud koonddokument. Algdokument peab järelilikult võimaldama aru saada majandustehingu sisust. (Kuura, 2004, lk 97; Raamatupidamise seadus, 2016)

Raamatupidamise seaduse § 7 lg 1 kohaselt on raamatupidamisarvestuse algdokument majandustehingu toimumist kinnitav tõend, millel peavad olema järgmised andmed (Raamatupidamise seadus, 2016):

1. dokumendi nimetus ja number;
2. koostamise kuupäev;
3. tehingu majanduslik sisu;
4. tehingu arvnäitajad (kogus, hind, summa);
5. tehingu osapoolte nimed
6. tehingu osapoolte asu- või elukoha aadressid;
7. majandustehingut kirjendavat raamatupidamiskohustuslast esindava isiku allkiri (allkirjad), mis kinnitab (kinnitavad) majandustehingu toimumist;
8. vastava raamatupidamiskirjendi järjekorranumber.

Kui isik on käibemaksukohustuslane, peavad tema arvetel olema lisaks: (Käibemaksuseadus, 2016)

1. maksukohustuslasena registreerimise number;
2. maksustatav summa;
3. tasumisele kuuluv käibemaksusumma.

Tekkepõhine raamatupidamine annab asjadest nii täpse ülevaate, kui raamatupidamine seda üldse suudab. Tekkepõhine arvestus on majandustehingute kajastamine vastavalt majandustehingu toimumisele, sõltumata sellest, kas sellega seotud raha on laekunud või välja makstud. (Kärsna, 2009, lk 126) Aruande koostamisel tehakse reguleerimis- ja lõpetamiskanded, mis võimaldavad määrata aruandeperioodi tulud ja kulud. (Raamatupidamise seadus, 2016)

Füüsilisest isikust ettevõtjal ei ole töötasu, vaid on tulu, mis tekib kalendriaasta arvestuses. Raamatupidamine näitab, kui palju kokku aasta kokkuvõttes tulu teeniti ja kui palju oli ettevõtlusega seotud kulusid. Järelejäänud osa on maksustatav tulu, millest tehakse isiklike kulutusi ja millest tuleb maksta ka makse. FIE ei pea ettevõtlustulust laekunud rahade isiklikuks tarbeks kasutamisel aasta sees mingit deklaratsiooni esitama. (Kärsna, 2003, lk 19)

FIE-l on kohustus tasuda erinevaid makse, mis aitavad kaasa tema ettevõtluse arendamiseks ja mis on seadusega ette nähtud. Esiteks käibemaks vastavalt käibemaksuseadusele.

FIE peab ennast registreerima käibemaksukohustuslaseks, kui tema maksustatav käive ületab kalendriaasta algusest arvates 16 000 eurot. Tal on selleks aega kolm päeva. Selleks peab ta Maksu- ja Tolliametile esitama avalduse enda käibemaksukohustuslasena registreerimiseks. Registreerimiskohustust ei teki, kui FIE kogu maksustatav käive moodustab nullprotsendilise käibemaksuääruga maksustatava käive. Kui FIE maksustatav käive ei ole ületanud 16 000 eurot või kui maksustatavat käivet ei ole veel tekkinud, on FIE-l võimalus end käibemaksukohustuslasena registreerida vabatahtlikult. Soovitavalt võikski FIE end käibemaksukohustuslasena registreerida veidi varem, enne 16 000 eurot suuruse käibe täitumist. See aitab vältida probleeme käibemaksukohustuste täitmisel, mis tekivad kohe alates 16 000 euro suuruse käibe ületamise päevast, kuid Maksu- ja Tolliameti vastavasisuline otsus pole veel maksumaksjani jõudnud ning ka käibemaksukohustuslasena registreerimise number ei ole veel teada. (Käibemaksuseadus, 2016)

Käibemaksu arvestuse juures on oluline kulude ettevõtlusega seotud osakaal. Kui tulumaksuarvestuses tohib tulust maha arvata ainult kulude ettevõtlusega seotud osa, siis käibemaksuarvestuses võib sisendkäibemaksuna maha arvata ainult äramakstud käibemaksu ettevõtlusega seotud osa. Kui ettevõtjal on nii maksustatav kui ka maksuvaba käive või

omatarve, ei saa sisendkäibemaksu maha arvata ka maksuvaba käibe tarbeks (ka omatarve on selles mõttes maksuvaba) tehtud ostudelt makstud käibemaksu (Elling, 2015, lk 99-107). Lisaks käibemaksule tuleb FIE-l tasuda ka tulumaksu, mis on seotud ettevõtlustegevusega.

FIE maksab tulumaksu kalendriaasta ettevõtluse tulude ja kulude vahelt, lisaks on veel paar muud mahaarvamist. Varem nimetati seda arusaadavalt maksustatavaks tuluks, seoses maksuarvutuse meetodika muutumisega 2007. aastast anti sellele näitajale uus nimi – tulu enne sotsiaalmaksuga korrigeerimist. (Kärsna, 2009, lk 45) Maksustamisperioodiks on kalendriaasta. Samas tulumaksu tasumisel tehakse kahte liiki makseid aasta sees makstakse tavaliselt avansilisi makseid ja pärast aasta lõppu tehakse kogu maksustavalt tulult tasaarvestusmaksed. (Tulumaksuseadus, 2016)

Alates teisest tegevusaastast peab füüsilisest isikust ettevõtja aasta jooksul (II, III ja IV kvartalis) tegema tulumaksu avansilisi makseid. Tulumaksu avansilisi makseid tuleb tasuda kolm korda aastas järgmisteks kuupäevadeks: 15. juuni, 15. september ja 15. detsember. Tulumaksuseaduse järgi on tema avansiliste maksete suurus $\frac{1}{4}$ eelmise aasta ettevõtluse maksustatavalt tulult arvatud tulumaksu summast. Ettevõtja saab oma avansiliste maksete suuruse ise välja arvutada. Seda tehakse tuludeklaratsiooni E-vormi viimase rea järgi. Kui aasta tulu jääb väikeseks ja ettevõtja maksis avansiliste maksetena tulumaksu rohkem, kui aasta tulude ja kulude kokkulöömise järgi pidanuks, tagastab Maksu- ja Tolliamet talle ülearu makstud summa. (Tulumaksuseadus, 2016)

FIE ei pea tulumaksu avansilisi makseid tasuma (Tulumaksuseadus, 2016):

1. ettevõtluse esimesel aastal;
2. kui ühe kvartali maksu suurus ei ületa 64 eurot;
3. pärast seda, kui FIE on äriregistrist kustutatud;
4. kui ettevõtlus on registreeritud ajutise või hooajalisena ning kui ettevõtlus on peatatud.

Tulumaksust tulenevalt peavad FIE-d maksma sotsiaalmaksu, alljärgnevalt on esitatud ülevaade vastavast maksust.

Sotsiaalmaksu maksab FIE oma ettevõtlusest saadud tulult, millest on tehtud tulumaksuseaduses lubatud ettevõtlusega seotud maha arvamised, arvestades

sotsiaalmaksuseaduses kehtestatud alam- ja ülempiiri. FIE sotsiaalmaksuga maksustamise perioodiks on kalendriaasta, sest maksustatav tulu selgitatakse välja tuludeklaratsiooni alusel üks kord aastas. Eestis on kehtivaks sotsiaalmaksu määraks 33%. Ainsana Eesti maksudeks arvestatakse sotsiaalmaksu tekkepõhiselt. Tekkepõhiselt leidmiseks jagatakse ettevõtluse tulu pärast kulude mahaarvamist 1,33-ga. FIE maksab avansilisi makseid neli korda aastas, 15. märtsiks, 15. juuniks, 15.septemberiks ja 15. detsembriks. Füüsilisest isikust ettevõtja ei saa ega pea näitama sotsiaalmaksu avansilisi makseid oma ettevõtluskuludes. (Sotsiaalmaksuseadus, 2016)

Sotsiaalmaksu maksmisel on siiski tulumaksuga võrreldes mitmeid erinevusi (Kärsna, 2009, lk 98):

1. avansilisi makseid peab tegema kohe esimesest tegevusaastast;
2. ettevõtlustulult makstavale sotsiaalmaksule on ette nähtud nii alam- kui ülempiir;
3. avansiliste maksete suurus on seadusega ette antud ja seda ettevõtja avalduse alusel keegi vähendada ei saa;
4. avansiliste maksete juures on tehtud erand pensionäridele;
5. avansiliste maksete juures võetakse arvesse ka seda, kui inimesel on ettevõtlustulu kõrval veel palgatulu või maksab inimese nimele sotsiaalmaksu riik või kohalik omavalitsus;
6. kui ettevõtlusega alustatakse või see lõpetatakse, on makstava sotsiaalmaksu miinimumkohustus proportsionaalne ettevõtjaks oldud päevade suhtega kogu kvartali (avansilistel maksetel) või aasta (aasta maksukohustusel) tööpäevade arvusse;
7. kauba ostjale lähetamine või kättesaadavaks tegemine või teenuse osutamine;
8. kauba või teenuse eest osalise või täieliku makse laekumine.

FIE, kes on liitunud kohustuslik pensionikindlustusmaksu, maksukohustuseliseks on, mis vastab riikliku pensionikindlustuse seadusele. Vastavalt seadusele, kui FIE on liitunud II pensionisambaga, peab ta tasuma enda eest kohustuslikku kogumispensioni makset. Antud maksu tasutakse üks kord aastas ja maksesumma arvutatakse ettevõtlustulu deklaratsioonil deklareeritud eelmise tegevusaasta maksustatava tulu alusel 1. oktoobriks. FIE eest tasutud kohustuslikku kogumispensioni makset ei ole lubatud ettevõtlustulust maha arvata ja seda ei tohi näidata vormil E ettevõtluse kuluna. Kohustuslikku kogumispensionit kajastatakse

vormil A ridadel 9.8. Pensioniõigusliku staaži kohta peetakse arvestust päeva täpsusega. Selle arvutamiseks ümardatakse vähemalt kuue kuu pikkune pensioniõiguslik staaž täisaastaks, alla kuue kuu pikkune pensioniõiguslik staaž jääb arvutamata. Ühe aasta arvestamiseks lähtutakse vastavalt sotsiaalmaksuseadusele makstud või arvestatud isikustatud sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa kaheteistkümnekordselt kuupalga alammääralt arvutatud sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osaga. (Riikliku pensionikindlustuse seadus, 2005)

Kokkuvõtvalt selgus, et raamatupidamine peab tagama tõe informatsiooni FIE majandustegevusest ja finantstulemustest. Raamatupidamise peamiseks ülesandeks on kaasa aidata FIE põhieesmärkide saavutamisele. FIE kassapõhine raamatupidamine on lihtsam, kui osühingu või aktsiaseltsi raamatupidamine. Lihtsustatud raamatupidamine eeldab erialaseid teadmisi, kõik raamatupidamistehingud peavad olema kajastatud õigesti. Raamatupidamistehingute kajastamiseks peab tekkepõhise raamatupidamise korral FIE-l olema sise-eeskiri, kus tuuakse välja, kuidas kajastatakse tulusid ja kulud. Lisaks on FIE-del maksukohustused: käibemaks, tulumaks, sotsiaalmaks ja kohustuslik kogumispensioni makse.

2. FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJA X RAAMATUPIDAMINE

2.1. Füüsilisest isikust ettevõtja raamatupidamise register ja sise-eeskiri

Iga ettevõtja peab pidama raamatupidamisregistrit, olgu selleks kas äriühing või FIE.. Kassapõhise arvestusega FIE raamatupidamisregistriks on päevaraamatut, kus kirjendatakse kogu ettevõtte aastast majandustegevust. Tekkepõhise arvestuse korral on päevaraamatule vajalik lisaks koostada pearaamat. Kõikides registrites (päeva- ja pearaamatus) peab olema välja toodud majandustehingu kuupäev, raamatupidamiskirjendi järjekorranumber, debiteeritavad ja krediteeritavad kontod ja summad, majandustehingu sisu ning algdokumendi nimetus ja number. Kõiki algdokumente peab kirjendama raamatupidamisregistrites mõistliku aja jooksul.

Analüüsitakse konkreetse FIE X raamatupidamist, kelle põhitegevuseks on tõlkimine. Ta tõlgib inglise keelest eesti keelde ja eesti keelest inglise keelde. Füüsilisest isikust ettevõtjana on ta tegutsenud alates 1998. aastast, FIE on käibemaksukohustuslane.

FIE X kasutab tekkepõhist raamatupidamist, ta koostab oma deklaratsioonid ise ning kasutab selleks raamatupidamisprogrammi HansaBooks. Majandusaasta aruande ja tuludeklaratsiooni koostamiseks kasutab raamatupidamisteenust pakkuvate audiitorite abi, kuna soovib põhjalikumalt ülevaadet ning kinnitust, et raamatupidamine on õigesti teostatud.

Korrektse raamatupidamise aluseks on sise-eeskirjad, mis aitavad mõista füüsilisest isikust ettevõtja majandustegevust. Sise-eeskirjad peavad olema sõnastatud selgelt ning mõistvalt, et kontrollijad saaks aru, kuidas füüsilisest isikust ettevõtja oma tegevust teostab.

Raamatupidamise sise-eeskirjad peavad vastama raamatupidamise seaduse paragrahvi 11 nõuetele. Sise-eeskirjades märgitakse millist raamatupidamisprogrammi kasutatakse arvestuse pidamisel, kui tihti koostatakse kontode liikumise aruandeid (väljatrükid programmist). Arvestusraamatute pidamisel tuuakse välja, milliseid registreid koostatakse. Raamatupidamise sise-eeskirja tuleb säilitada seitse aastat pärast nende muutmist või asendamist. Raamatupidamise seadusest tulenevalt on raamatupidamiskohustuslane kohustatud kõiki majandustehinguid dokumenteerima ning kirjendama

raamatupidamisregistrites mõistliku aja jooksul pärast majandustehingu toimumist selliselt, et oleks tagatud õigusaktidega ettenähtud aruannete tähtaegne esitamine. Sise-eeskirjades tuleb määratleda mõistlikkuse piir. Selleks võib olla kas päev, nädal, kuu või kord aastas, kuid kirjendamiseks peavad ettevõtjal alles olema selleks vajalikud algdokumendid. Ilma algdokumentide koopiateta ei saa ta neid kirjendada ega kajastada oma raamatupidamises (Raamatupidamise seadus, 2016).

Raamatupidamise seaduse paragrahvist 11 tulenevalt on koostatud FIE X sise-eeskirja alusel tabel, kus tuuakse välja FIE sise-eeskirjade vastavus seadusele. Tabeli vasakul poolel tuuakse välja vajalikud nõuded sise-eeskirjale ning paremal tuuakse välja FIE X sise-eeskirja vastavus nendele nõuetele, kus on kirjendatud, kas need on vastavad, puuduvad täielikult või on osaliselt vastavad.

Tabelist 1. saab järeldada, et füüsilisest isikust ettevõtja X sise-eeskirjades on mitmeid puudusi. Peamisteks puudusteks on vorminõuete mitte täitmine, mistõttu ei vasta sise-eeskirjad raamatupidamise seaduse nõuetele.

Tabel 1. Raamatupidamise seadusest tulenevad nõuded sise-eeskirjale ja FIE X sise-eeskirja vastavus nõuetele (autori koostatud, lisa 1 alusel):

Sise-eeskirja koostisosad	Vastavad/puuduvad/ osaliselt vastavad
Üldandmed	Osaliselt vastavad
Kontoplaan koos sisukirjeldusega	Osaliselt vastavalt
Majandustehingute dokumenteerimine	Puuduvad
Majandusaasta aruanne	Puuduvad
Proportsioonid	Vastavad
Algdokumendid, nende säilitamine	Puuduvad
Tulude ja kulude kajastamine	Vastavad
Kasumiaruande kirjete selgitus	Puuduvad
Varade ja kohustuste inventeerimine	Puuduvad
Arvestuspõhimõtted	Puuduvad
Aruannete koostamise kord	Puuduvad
Kasutatav raamatupidamistarkvara	Vastavad
Sisekontrollimeetmed	Puuduvad

Ettevõtluse arendamiseks peaks FIE X ümber vormistama oma sise-eeskirja. Seadusest tulenevalt on sise-eeskirja üldsätted koostatud osaliselt vastavalt, sest analüüsi teostamiseks pole võimalik aru saada, kuidas FIE tegutseb, kuna vastavad vorminõuded puuduvad. Sise-eeskirjas kajastatud kontoplaan koos sisukirjeldusega on osaliselt vastavalt, kuna kontoplaan on koostatud, kuid sisekirjeldus on puuduv. Sise-eeskiri ei kajasta, et isik oma majandustehinguid dokumenteerib ning ka esitab. FIE X pole kajastanud oma sise-eeskirjas majandusaasta aruande koostamist ja esitamist. Algdokumentide säilitamine ja dokumenteerimine FIE X sise-eeskirjas puudub. Osaliselt on FIE-l välja toodud, kuidas ta kajastab ostjate arvestust, kuid üksikasjalik ülevaade puudub. Kasumiaruande kirjade selgitused puuduvad. Varade ja kohustuse inventeerimine puudub. Arvestuspõhimõtted puuduvad, kuna FIE X pole neid kajastanud oma sise-eeskirjas. Aruannete koostamise kord puudub. Kasutatav raamatupidamistarkvara on olemas ning FIE X kasutab seda igakuiselt. Sisekontrollimeetmed puuduvad, sest FIE X pole vastavat nõuet oma sise-eeskirjas kajastanud ning seda pole ka võimalik hinnata ning analüüsida. (vt tabel 1)

Sise-eeskiri on kohustuslikud kõikidele tekkepõhist arvestust pidavatele ettevõtjatele sh füüsilisest isikust ettevõtjatele.

Päevaraamatust lähtudes analüüsitakse FIE X algdokumentide vastavust raamatupidamise seaduse nõuetele. Seadusest tulenevalt peab maksumaksja kirjendama algdokumentidid korrektselt (vt peatükki 1.2) ning need peavad olema kontrollitavad.

FIE X päevaraamatu kandeid oli 2014. aastal 204, millest müügiarveid 26, ostuarveid oli 154 ning 24 kannet oli seotud FIE X käibemaksuga. Päevaraamatu vastavuse analüüsi tulemusel selgusid mitmed vead. (vt lisa 2). Ostuarved oli tšekid, koondarved ja arved. Tšekke oli 59, koondarveid 14 ja arveid 81. Analüüsist selgus, et FIE kirjendab raamatupidamises osutatava teenuse arveid. Eesti käibemaksukohustuslastele esitatud arved olid koostatud vastavalt raamatupidamise seaduse paragrahvile 7, kuid kõik välismaised arved ei vastanud nõuetele, neil puudus: dokumendi nimetus ja number; koostamise kuupäev; tehingu majanduslik sisu; tehingu arvnäitajad; tehingu osapoolte nimed; tehingu osapoolte asu- või elukoha aadressid; majandustehingut kirjendavat raamatupidamiskohustuslast esindava isiku allkiri (allkirjad), mis kinnitab (kinnitavad) majandustehingu toimumist, ja vastava raamatupidamiskirjendi järjekorranumbri puudumine. Ühel arvel puudus KMKR number.

Mitte korrektseid ostuarveid oli 28, peamisteks vigadeks majandustehingut kirjendava raamatupidamiskohustuslast esindava isiku allkiri, mis kinnitab majandustehingu toimumist ning vastava raamatupidamiskirjendi järjekorranumbri puudumine. Tšekid oli FIE X korrektselt kajastanud raamatupidamisse. Peamised tšekid oli kütuse- või autopesutšekid. Kütuse- ja autopesutšekke oli 47, mis omakorda koondusid 12 koondarveks. 12 tšekki oli seotud kontoritarvetega, mis omakorda koondusid 2 koondarveks. Päevaraamatu kannetest selgub, et FIE on lisanud oma päevaraamatuse 2013. aasta viimase kvartali pangakonto väljavõtte. Samuti on FIE ekslikult kajastanud ühte arvet, mis ei ole seotud tema majandustegevusega. FIE oleks pidanud antud arve kajastama ettevõtlusega mitteseotud kuluna. Mõningatel arvetel oli FIE jätnud kirjutamata vastava raamatupidamise kirjendi kajastamise, mistõttu ei oleks ta tohtinud neid oma päevaraamatus kajastada. Ka audiitorettevõtja on vormistanud FIE-le ebakorrektselt arve (nt puuduvad aadress, registri kood). Analüüsi tulemustest selgub, et FIE on vormistanud oma arveid valesti ning tema poolt kajastatud tehingud ei vasta seadusest tulenevatele nõuetele. (vt lisa 2)

FIE X on käibemaksukohustuslane, mistõttu on tema päevaraamatu kannetes kirjendatud käibemaksu deklareerimist, tasumist ja tagastust. Käibemaksukohustus tekib siis kui isiku käive ületab 16000 euro piiri, kuid isik võib ka vabatahtlikult ennast registreerida. Käibemaksukohustuslasena peab ta igakuiselt deklareerima 20. kuupäevaks eelneva kuu käibemaksukohustuse, sest käibemaksu tasumata jätmisel tekib FIE-l X viivisekohustus. FIE X käibemaksukohustus on väike, sest tema peamisteks tehingupartneriteks on välismaised ettevõtjad ja eraisikud. Päevaraamatu ja algdokumentide analüüsi tulemusel selgus, et FIE X ei kirjenda oma raamatupidamises käibemaksu tasumist, kuid vastavad deklaratsioonid ta täidab ja esitab Maksu- ja Tolliametile. Käibemaksu deklareerimine peab vastama seadusele ning nende kontrollimise tulemusi peavad ettevõtjad järgima. Käibedeklaratsioonidest tulenevalt on lõputöö autor koostanud FIE X 2014. aasta käibemaksu deklaratsioonide võrdluse dokumentide järgi (vt tabel 2, lisa 3).

Tabelist 2 tulenevalt on FIE X teinud käibemaksukohustuslastega tehinguid summas 742, kuid FIE X poolt deklaratsioonide alusel oli summa 656. Summa muutus suuremaks, sest FIE X oli oma deklaratsioonidesse jätnud vigaselt vormistatud dokumendid, mida ta kajastas oma raamatupidamises.

Tabel 2. FIE X käibemaksu deklaratsioonide võrdluse päevaraamatu dokumentide alusel (autori koostatud):

Kuu	Käibemaks	Sisendkäibemaks	Tasumisele kuuluv
Jaauar	29,41	73,61	-44,20
Veebruar	17,64	57,75	-40,11
Märts	66,31	66,89	-0,58
Aprill	109,21	75,85	33,36
Mai	75,96	46,87	27,09
Juuni	59,21	31,45	28,76
Juuli	39,84	80,06	-40,22
August	96,01	39,41	56,60
September	21,24	55,42	-34,18
Oktoober	53,64	180,00	-126,36
November	78,72	93,93	-15,21
Detsember	94,36	49,20	45,16
KOKKU	741,55	850,44	-109,81

Soetanud kaupu ja teenuseid deklareeris FIE X summas 1024 eurot, kuid pärast dokumentide võrdlust oli summaks 850 eurot. FIE polnud kajastanud oma soetatud arvetes korrektselt oma proportsioone. Deklareeritud summa alusel oleks pidanud FIE X tagasi saama 355 eurot enamakstud käibemaksu, kuid pärast dokumentide võrdlust peaks FIE X hoopis tagasi saama 110 eurot. Deklaratsioonist tulenevalt on enamus FIE tulust 0% maksustatav. Samuti on füüsilisest isikust ettevõtjal ühendusesisene käive, kuna paljud tema kliendid on liikmesriikide esindajad. Deklaratsioonist nähtub, et FIE aastane käive on kokku 132 099 eurot. 75 542 moodustab tema 0% käive, mis on deklaratsioonis esitatud lahtris 3. Lahtris 3 märgitakse KMS § 15 lõigetes 3 ja 4 nimetatud kaupade ja teenuste 0% määraga maksustatava käibe maksustatav väärtus kokku. Deklaratsioonist tulenevalt märgitakse 3.1 kauba ühendussisest käivet. 2014. aastal deklareeris FIE X ühendusesisest käivet 56556 euro ulatuses. Analüüsija on seisukohal, et FIE X on esitanud oma käibedeklaratsioonid valesti, sest ta pole arvestanud oma sise-eeskirjades välja toodud proportsioone ning tema poolt esitatud andmed Maksu- ja Tolliametile ei vasta seadusest tulenevatele nõuetele.

FIE X on tegutsenud tõlgina alates 1998. aastast. Peamiseks tegevusvaldkonnaks on inglise keelest eesti keelde ja eesti keelest inglise keelde tõlkimine. Peamisteks töödeks ravimite infolehed, meditsiinitehnika kasutusjuhendid, kliinilised uuringud, sõidukite omaniku

käsiraamatud, Euroopa Liidu õigusaktid ja dokumendid, õigus, majandus, meditsiin, printerite kasutusjuhendid. FIE tehingupartneriteks on USA, Ühendkuningriigi, Luksemburgi, Soome, Rootsi, Taani, Iirimaa, Hispaania ja Belgia kliendid. FIE-l, nagu ka teistel ettevõtjatel, peavad olema sise-eeskirjad, mis seletavad lahti tema majandustegevuse. Sise-eeskirju analüüsid tuleb välja, et FIE-l puuduvad vajalikud sise-eeskirjad, mistõttu on tema majandustegevusest raske aru saada. Analüüsid FIE päevaraamatu vastavust algdokumentidele, tuli välja, et tema raamatupidamises esineb vigu. FIE oli lisanud oma 2013. aasta viimase kvartali pangakonto väljavõtte 2014. aasta algdokumentide säilitamiseks mõeldud kausta. Tulenevalt raamatupidamise kohustusest peab FIE X esitama iga-aastaselt majandusaasta aruande. Aruande koostamiseks on füüsilisest isikust ettevõtja kasutanud audiitorfirmade abi, isikul puuduvad vajalikud teadmised. 2014. aasta majandusaastaruande koostamiseks ning kontrollimiseks kasutas FIE teenuseosutaja abi.

Kokkuvõtvalt selgus, et tõlgina töötav FIE X kirjendab oma raamatupidamistehingud raamatupidamisregistrisse ise, kuid deklaratsioonide koostamiseks kasutab ta audiitorettevõtja abi. FIE on oma ettevõtluse reguleerimiseks koostanud raamatupidamise sise-eeskirja, mis ei vasta raamatupidamise seaduse nõuetele. FIE sise-eeskirjas puuduvad nõuded algdokumentide säilitamise ja dokumenteerimise kohta ning sisekontrollimeetmed. Analüüsi FIE päevaraamatus majandustehingute kirjendamise õigsust. Algdokumentide vastavuse analüüsist selgus, et FIE kirjendab oma raamatupidamises arveid valesti ning vigaselt. Eesti käibemaksukohustuslastele esitatud arved olid koostatud vastavalt raamatupidamise seaduse nõuetele, kuid kõik välismaised arved, mida FIE X koostas ei olnud kvaliteetsed. Käibemaksu deklaratsioonid oli koostatud ebakorrektselt, kuna füüsilisest isikust ettevõtja oli sisendkäibemaksu kajastamisel jätnud arvestamata ettevõtlusega mitteseotud kulu ja ei arvestanud proportsioone osaliselt ettevõtlusega seotud kuludelt.

2.2. Füüsilisest isikust ettevõtjale osutatav raamatupidamisteenus

Iga ettevõtja on raamatupidamiskohustuslane. Raamatupidamisarvestust on võimalik pidada kas ise, palgata spetsialist või osta teenust. FIE X koostab raamatupidamise ise, kuid kindlustunde saamiseks ostab sisse kontrollitavat (kindlustunnet pakkuvat) teenust

audiitorfirmast. Audiitorfirma vaatab üle FIE X poolt koostatud deklaratsioonid. Vigade leidmisel parandab audiitorfirma vastavad vead, kuid konkreetseid vigu nad välja ei tooda ega anta ka teada, mistõttu on FIE X-l alati olnud kindlustunne, et tema poolt esitatud deklaratsioonid ning kanded on koostatud korrektselt. FIE X-le on jäänud arusaam, et teenuse pakkuja poolt vormistatud deklaratsioonid on koostatud korrektselt.

Audiitorfirma poolt pakutava teenuse hindamiseks on Eesti Audiitorkogu moodustanud kutseühenduse, mis korraldab audiitorite kutsetegevust ning õiguslikku kaitset. Audiitorite auditeerimise ja kutse-eeetika nõuded on fikseeritud Rahvusvahelise Audiitorite Föderatsiooni (IFAC) standarditel. Auditeerimise ja kutse-eeetika nõuete järgimine on kõigile audiitorkogu liikmetele kohustuslik. Audiitori elukutse oluliseks karakteristikuks on vastutuse aktsepteerimine tegutsemise eest avalikkuse huvides. Vandeaudiitorite suhtes kehtivad kutse-eeetika standardid, mille täitmist eeldatakse ja mille täitmist kontrollitakse. Audiitor on oma kutsetegevuses sõltumatu ja erapooletu. See tähendab, et audiitoril ei ole mingit huvi oma kliendi finantsinformatsiooni ühes või teises suunas kallutada. Audiitoril ei saa olla auditeeritava rahalisi, ametialaseid ega perekondlikke seoseid. Audiitori ülesanne on pakkuda kindlust finantsaruannete teatud reeglitele vastavuse osas. Vastutus aruannete koostamise eest lasub auditeeritava üksuse juhtkonnal. Audiitor kontrollib mitte niivõrd raamatupidaja töö perfektsust (kui temalt seda eraldi ei ole tellitud), kui just seda, et kolmandad osapooled saaksid aastaaruannet lugedes ettevõtte finantsolukorrast adekvaatse pildi. Audiitorkogu nõuetest tulenevalt peavad audiitorid olema: usaldusväärsed, objektiivsed, kutsealaselt kompetentsed, konfidentsiaalsed, professionaalse käitumisega. (Audiitorkogu, 2016)

Audiitorfirma on asutatud 1992. aasta algul, et rahuldada klientide vajadusi Pärnu piirkonnas ja teistes Eesti paikades. Aastate jooksul on see omandanud laialdased kogemused auditeerimisel, ettevõtete ärialsel nõustamisel ja raamatupidamisteenuste osutamisel. Selle kliendid on peamiselt väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad. See omab kogemusi erinevate maade investorite teenindamisel, kuna selle klientideks on olnud ettevõtjad Soomest, Rootsist, Taanist, Hollandist, Prantsusmaalt, Saksamaalt, Venemaalt, Lätist ja Leedust. Ettevõtte kuulub korrespondentliikmena alates 2000. aastast rahvusvahelisse audiitorfirmade keti, mis on esindatud 84 riigis, sealhulgas Euroopas 39 riigis 303 büroo, 819 partneri ja kokku 6000 töötajaga. (Koduleht, 2016)

Audiitorfirmal on kaks bürood. Pärnu büroos töötab 11 ja Tallinna büroos üks inimene. Audiitorfirma osutab raamatupidamisteenust kokku enam kui 70 kliendile. Pärnus osutatakse teenust enam kui 40 kliendile alustades FIE-dest ja lõpetades enam kui 190 töötajaga äriühinguga. Tallinnas osutatakse raamatupidamisteenust enam kui 30 kliendile alustades väikestest äriühingutest ja lõpetades välisesinduse töötajate palgaarvestusega. (Koduleht, 2016)

Audiitorfirma teostas FIE X raamatupidamise kontrolli. Kontrolli läbi viimiseks kasutati kontrollitava poolt kogutud 2014. aasta algdokumente ja päevaraamatut, kus oli 204 päevaraamatu kannet. Päevaraamatu kannetest selgus, et FIE oli kirjendanud 26 müügiarvet, 154 ostuarvet ning 24 käibemaksuga seotud kannet. 26 müügiarvest 22 olid ebakorrektselt koostatud. Peamisteks vigadeks olid FIE poolt valesti koostatud algdokumendid. Tema poolt koostatud arved ei vastanud raamatupidamise seaduse paragrahvile 7, mistõttu ei oleks ta tohtinud neid kajastada oma raamatupidamises. FIE poolt kajastatud ostuarved ei vastanud ka vorminõuetele, kuna neil puudusid sise-eeskirjadest tulenevad kirjendid. Audiitorfirma ei pööranud antud ebakorrektsustele tähelepanu ega soovitanud antud arveid ka ümber vormistada, mistõttu audiitorfirma poolt teostatud töö ei vasta audiitorkogu poolt ette nähtud nõuetele. Audiitorfirma oleks pidanud juhtima FIE X tähelepanu sellele, et tema poolt koostatud arved ei vasta osaliselt seadusele.

Audiitorfirma poolt koostatud arve FIE X-le ei vastanud samuti 2014. aasta kehtinud raamatupidamise seaduse nõuetele, mistõttu tema poolt teostatud tööd saab pidada ebakvaliteetseks. Peamiseks tegevuseks oli arve esitamine, akti koostamine, millest järeldus, et kõik FIE poolt kajastatud raamatupidamise tehingud on koostatud korrektselt ning tema raamatupidamine on korras. Audiitorfirma aitas koostada majandusaasta aruannet ja bilanssi, mille kohaselt FIE X tasus tulumaksu. Tulumaksu korrektseks arvestamiseks ei toonud ta välja, millised tehingud on seotud ettevõtlusega ning millised mitte.

Analüüsidest audiitorfirma poolt koostatud aruannet selgus, et audiitorfirma jättis majandusaasta aruandesse sisse arve, kus isik ostis ettevõtlusega mitteseotud kulu. Samuti oleks pidanud audiitorfirma üle kontrollima ka käibemaksu deklaratsioonid, kuna vastavate deklaratsioonide analüüsimisel selgus, et FIE X oli jätnud oma deklaratsioonidesse sisse ebakorrektselt koostatud arved ning ettevõtlusega mitteseotud kulud. Lisaks oli ta jätnud

oma käibemaksu deklaratsioonides arvutamata sise-eeskirjadest kajastatud proportsioonid. Audiitorfirma oleks pidanud samuti FIE X-i tähelepanu juhtima sellele, et tema sise-eeskiri ei aita majandustegevusele kaasa, kuna on sõnastatud lihtsakoeliselt ning FIE majandustegevuseks nendest ei piisa, sest FIE X tegeleb tekkepõhise raamatupidamisega.

Audiitorfirma koostas päevaraamatust tingitud käibeandmiku, bilansi ja kasumiaruande. Bilansi ja kasumiaruande põhjal saab FIE X teada oma tulumaksu kohustuse, mille ta peab tasuma. Kasumiaruandest on võimalik näha FIE X peamisi tuluseid ja kulusid, mida ta oma ettevõtluses kajastab. Peamisteks FIE X tuludeks on müük käibemaksuga, mis on 3 278 eurot, eksport ELi 56 556 eurot ja eksport kolmandatesse riikidesse 19 271 eurot, mis teeb kokku 2014. aasta tuludeks 79106 eurot. FIE X-l on mitmeid kulusid, mida ta igapäevaselt kajastab oma raamatupidamises. Tabelist 3 selgub, millised on FIE X peamised kululiigid ning summad, kui palju ta nendeks kulutab.

Tabelist 3. saab järeldada, et FIE X suurimateks kuludeks on transport, mis moodustab kogu kulust 27,59%, majandamiskulud 13%, ostetud kestvuskaubad 10,58%, lähetuskulud 10,31% ning siis muud igapäevaseks eluks vajalikud kulud. FIE X tuludest ja kuludest tuleb välja, et tema aastane ärikasum on 72 858 eurot. Pärast tulumaksuga maksustamist jääb puhtaks ärikasumiks 69 185 eurot. Samas oleks pidanud audiitorfirma vähendama tema ettevõtlusest maha arvatavaid kulusid ning suurendama tema tuluseid arve number 157 võrra, sest see ei olnud seotud tema ettevõtlusega. Audiitorfirma poolt koostatud bilansist on võimalik näha, et FIE-l X on laekumata arveid nii EL-i klientidelt kui ka väljastpoolt seda.

Tabel 3. FIE X 2014. aasta ettevõtluse kulud eurodes (autori koostatud, FIE X kasumiaruande alusel):

Kulu allikas	Summa
Ostetud kestva kaubad	650, 21
Elekter	222, 45
Majandamiskulud	799, 52
Kontoritarbed ja trükised	488, 05
Muud teenused	215, 00
Pangateenused	153, 47
Telefon ja post	452, 42
Transport	1 695, 49
Lähetuskulud	633, 94
Reklaamikulud	248, 45
Kindlustus	267, 86
Lootusetud debitoorsed võlad	80, 90
Ajalehed, ajakirjad, erialane kirjandus	210, 00
KOKKU	6 147, 76

Edaspidi soovitaks FIE-l X leida uus ettevõtja, kes aitaks tema majandusaasta aruannet koostada ning tooks välja võimalikud probleemid ja ohud ning nõustas majandustehingute kirjendamisel, et tulevikus FIE-l neid vigu ei esineks, sest praeguse audiitorfirma poolt pakutav töö on poolik ning puudulik. Teenuse eest küsitav hind ei ole vastavuses audiitorfirma poolt pakutava teenuse kvaliteediga.

Kokkuvõtvalt selgus, et FIE X kasutab raamatupidamise õigsuse kontrollimisel audiitorfirma abi. Audiitorfirma, kes kontrollis FIE X 2014. aasta raamatupidamise päevaraamatu kandeid, ei märganud, et FIE poolt tehtud kanded ja koostatud algdokumendid ei vastanud raamatupidamise seadusest tulenevatele nõuetele. Audiitorfirma ei pööranud ebakorreksetele algdokumentidele tähelepanu ega soovitanud arveid ümber vormistada. Audiitorfirma koostas päevaraamatu tehingute alusel FIE X käibeandmiku, bilansi ja kasumiaruande. Bilansist ja kasumiaruandest saab FIE X teada oma tulumaksu kohustuse, mille ta peab tasuma. Suurimaks probleemiks, millele audiitorfirma tähelepanu ei pööranud on FIE X raamatupidamise sise-eeskiri, seega saab järeldada, et audiitorfirma töö ei olnud korrektne.

KOKKUVÕTE

Raamatupidamiskohustuslased peavad oma majandustehingute üle arvestust pidama. Korrekse arvestuse pidamine annab ülevaate raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustegevusest ning maksevõimekusest. Raamatupidamise eest vastutab ettevõtja, kes pakub ettevõttesiseselt tööd või pakub raamatupidamisteenust.

Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et füüsilisest isikust ettevõtjate poolt esitatud deklaratsioonide kontrollimisel tehakse vigu, mistõttu on FIE-de kontrollimine aeganõudev ja kulukas tegevus. Maksu- ja Tolliamet ei ole kontrollinud konkreetset FIE X majandustegevust, tuludeklaratsiooni koostamiseks oli FIE X kasutanud teenuse pakkujat, kes koostas nõutavad deklaratsioonid FIE X eest.

Lõputöö teema oli uudne, kuna kontrollitakse teadaolevalt esmakordselt konkreetse FIE näitel tema majandustegevuse dokumentide kirjendamist raamatupidamisregistrites ja raamatupidamisteenust pakkuva ettevõtja kvaliteeti dokumentide õigsuse kontrollil.

Probleemiks oli see, et FIE-de raamatupidamisarvestust saab kontrollida vaid üksikisiku tasandil, kuna tekkepõhist raamatupidamisarvestust pidavatel FIE-del puudus võimalus esitada e-äriregistri elektroonilisse keskkonda majandusaasta aruandeid.

Töö eesmärgiks oli välja selgitada füüsilisest isikust ettevõtjale osutatava raamatupidamisteenuse kvaliteet.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade FIE-de olemusest. FIE on isik, kes tegeleb ettevõtlusega seaduses sätestatud normatiivaktide alusel. Tema peamiseks eesmärgiks on tulu teenimine, kusjuures ta võib olla nii tööandja kui ka palgatööline. FIE-d aitavad kaasa ettevõtluse arendamisele ning töötuse määra vähendamisele. Eestis on FIE-de osakaal langemas, kuna osaihingute asutamine on tehtud väga lihtsaks. FIE-d tegelevad põllumajandusega, metsamajandusega ja kalapüügiga. Muud teenindavad tegevused, millega FIE-d tegelevad on väljavedu (küttepuude tootmine ja metsavarumine). Veonduse ja laonduse, mootortehnika ja mootorrataste remondiga.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade FIE-de aruandlus- ja maksukohustusest. FIE raamatupidamise peamiseks ülesandeks on kaasa aidata FIE põhieesmärkide saavutamisele.

FIE raamatupidamine on lihtsam kui osäühingu või aktsiaseltsi raamatupidamine vaid siis, kui peetakse raamatupidamist kassapõhiselt. Lihtsustatud raamatupidamine (kassapõhine raamatupidamine) eeldab ikkagi erialaseid teadmisi, et kõik raamatupidamistehingud oleksid kajastatud õigesti. Raamatupidamistehingute kajastamiseks peab FIE nagu iga teinegi raamatupidamiskohustuslane omama sise-eeskirju. Lisaks on FIE-del maksukohustused: käibemaks, tulumaks, sotsiaalmaks ja kohustuslik kogumispensioni makse.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida füüsilisest isikust ettevõtja X raamatupidamisregistrit ja sise-eeskirja. FIE X koostab oma raamatupidamiskirjendamise ise, kuid deklaratsioonide koostamiseks kasutab ta audiitorettevõtja abi. FIE on oma ettevõtluse reguleerimiseks koostanud sise-eeskirja, mis ei vasta raamatupidamise seaduse nõuetele. Analüüsimisel päevaraamatu vastavust algdokumentidega selgus, et FIE kirjendab oma raamatupidamises arveid valesti ning vigaselt. Sisendkäibemaksu arvestamisel on FIE X kajastanud oma jätnud sisse vead, mis suurendasid tema sisendkäibemaksu mahaarvamise õigust.

Neljandaks uurimisülesandeks oli FIE raamatupidamise teenuse kvaliteedi analüüs. FIE X kasutab raamatupidamise kontrollimisel audiitorfirma abi. Audiitorfirma, kes kontrollis FIE X 2014. aasta raamatupidamise päevaraamatu kandeid, ei märganud, et FIE poolt tehtud kanded ja koostatud algdokumendid ei vastanud seadusest tulenevatele nõuetele. Audiitorfirma ei pööranud ebakorreksetele dokumentidele tähelepanu ega soovitanud arveid ümber vormistada. Audiitorfirma oleks pidanud juhtima FIE X-i tähelepanu sellele, et tema poolt koostatud arved ei vasta osaliselt raamatupidamise ja käibemaksu seadusele. Audiitorfirma kajastas majandusaasta aruandes arve, millega isik ostis ettevõtlusega mitte seotud materjale. Seega saab järeldada, et audiitorfirma töö ei ole korrektne.

Lõputööd võiks edaspidi jätkata analüüsides Maksu- ja Tolliameti tööd ja uurida, kas neil on piisavalt aega ning ressursi, et füüsilisest isikust ettevõtjaid kontrollida.

SUMMARY

The thesis focuses on the quality of accounting services provided to self-employed entrepreneurs. Self-employed entrepreneurs are people who want to earn extra income or to be their own masters. The main areas of activities of which self-employed entrepreneurs operate on are either forestry or agriculture, but the area of activity of the self-employed entrepreneur X is translation. The work is written in the Estonian language, and consists of 48 pages. The thesis has been prepared by the 40 sources.

The subject is topical because of the mistakes made by the tax and customs officials who control self-employed declarations, which is time-consuming and costly activity. Tax and Customs Board has not examined the specific FIE X because her tax returns are to draw up by a company, who provides corresponding services.

The thesis aims to explain the self-employed person care for the quality of accounting.

The quality of the accounting services provided to the self-employed entrepreneur does not conform to the fair value of the service, as no mistakes were pointed out in the course of the service provided to the self-employed entrepreneur. The service provider should have pointed out to the self-employed entrepreneur that his accounting policies and procedures do not contribute to his economic activity. In addition, it should have pointed out that not all entries of the accounting journal conformed to the original documents. It appears that the service provider does not offer a quality service, as the service for the time spent is not possible to draw up a proper accounting.

Physical-employed workers are not adequately controlled, since the check takes too much time and resources. It comes out from the research that the service provider does not offer quality service, as the quality standards of the work they had done, did not meet the standards laid down by the Board of Auditors. The Tax and Customs office should check both, the self-employed entrepreneur and also the company which provides the service.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Ahn, T. 2011. *The employment dynamics of less-educated men in the United States: The role of self-employment*. Economic theory research, 48(1), pp. 110-133. Leitud: Ebscohost Online. [25.10.2015].

Allen, D. W., Curington, W. P., 2014. *The Self-Employment of Men and Women: What are their Motivations*. Journal of Labor Research, 35(2), pp. 143-161. Leitud: Ebscohost Online. [10.04.2016].

Alver, L., Alver, J., Reinberg, L. 2004. *Finantsarvestus*. Tallinn: Deebet.

Audiitorkogu, 2016. *Audiitorkogu kutsestandard*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.audiitorkogu.ee/?p=1&sd=86445dfa774e6db23dc27e4596e48ba9> [Kasutatud 05.05.2016].

Auditoortegevuse seadus (2016).

Crum, M., Chen, Y. 2015. *Self-employment and subjective well being; A multi-country analysis*. International Journal of Entrepreneurship, 19(1), pp. 15-28. Leitud: Ebscohost Online. [25.10.2015].

Crum, M., Rayome, D., Batchelor, T., 2014. *The influence of economic freedom on the likelihood of self-employment: a multilevel analysis*. Journal of Business & Behavioral Sciences, 26(3), pp. 205-219. Leitud: Ebscohost Online. [10.04.2016].

Eesti Haigekassa, 2006. *FIE ja abikaasa*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.haigekassa.ee/et/inimesele/kindlustus/fie-ja-abikaasa> [Kasutatud 05.05.2016].

Eesti Raamatupidajate Kogu, 2003. *Raamatupidamise kutse-eesitika*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://materjalid.tmk.edu.ee/zoja_vaks/EETIKA/Kutse-eesitika%20koodeks.pdf. [Kasutatud 04.05.2016].

Elling, T. 2014. *Käibemaks: Abiks tudengile ja töötavale praktikale*. Tallinn: Print Best Trükikoda OÜ.

EMTAK, 2008. *Selgitavad märkused*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.rik.ee/sites/www.rik.ee/files/elfinder/article_files/EMTAK%202008_0.pdf [Kasutatud 04.05.2016].

Justiitsministeerium, 2009. *Füüsilisest isikust ettevõtja*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/praktilisi-nouandeid/fuusilisest-isikust-ettevotja> [Kasutatud 05.05.2016].

Kirsipuu, J. 2015. *Arvestusala ühilduvus avaliku huviga*. Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia. [31.12.2015].

Kirsipuu, M. 2006. *Füüsilisest isikust ettevõtjate rollist Eesti majanduses ja nende tegevuse reguleerimine*. Magistritöö, Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool. [03.03.2016].

Kirsipuu, M. 2007. *Füüsilisest isikust ettevõtja pereettevõtluses*. Eesti Majandusteadlaste Seltsi Aastakonverents, nr 12, lk 1-12. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.emselts.ee/konverentsid/EMS2007/Ettevõtlus_ja_majanduspoliitika/Kirsipuu.pdf [Kasutatud 10.10.2015].

Koduleht, 2016. *Audiitorfirma ajalugu*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.klea.ee/firmast.htm> [Kasutatud 28.02.2016].

Kuura, A. 2004. *Ettevõtlus, Juhtimine, Koostöö. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži publikatsioonid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Käibemaksuseadus (2016).

Kärsna, O. 2003. *Mida peaks raamatupidaja teadma FIE raamatupidamisest*. Tallinn: Ühiselu.

Kärsna, O. 2004. *Füüsilisest isikust ettevõtja käsiraamat*. Tallinn: Ilo.

Kärsna, O. 2009. *Pisiettevõtja käsiraamat*. Tallinn: Ilo.

Laurits, R. 10.10.2014. MTA avalikustas tasutud maksude koondsummad. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://www.emta.ee/et/uudised/mta-avalikustas-tasutud-maksude-koondsummad>
[Kasutatud 29.10.2015].

Lennox, C. Pittman, J. A., 2010. *Big Five Audits and Accounting Fraud*. Contemporary Accounting Research, 27(1), pp. 210-244. Leitud: Ebscohost Online. [12.12.2015].

Lennox, C., Lisowsky, P., Pittmann, J. 2012. *Tax Aggressiveness and Accounting Fraud*. Journal of Accounting Research, 51(4) pp. 740-773. Leitud: Ebscohost Online. [25.12.2015].

Maksukorralduse seadus (2016).

Otsus-Carpenter, M. 2010. *Väikeettevõtte raamatupidamine*. Tallinn: Äripäeva kirjastus.
Palm, M. 2011. *Eesti Raamatupidajate Kogu Kroonikaraamat 15 aastat*. Tallinn: Eesti Raamatupidajate Kogu.

Raamatupidamise seadus (2016).

Rebane, M., Visberg, A-E. 1996. *Sissejuhatus raamatupidamisse: raamatupidamise alused*. Tallinn: Külim

Riigi raamatupidamise üldeeskiri (2016).

Riigikogu kantselei, 2006. *Teiste Euroopa riikide vastavale seadusandlusele toetudes.*

[Võrgumaterjal] Leitav:

www.riigikogu.ee/v/failide_arhiiv/212.tel_2006_12_Ettevõtlus.doc. [Kasutatud 05.05.2016].

Schonfeld, I. S., Mazzola, J.J. 2015. *A Qualitative Study of Stress in Individuals Self-Employed in Solo Businesses. Journal of Occupational Health Psychology*, 20(4), pp. 501-513. Leitud: Ebscohost Online. [01.01.2016].

Sotsiaalmaksuseadus (2016).

Svaleryd, H., 2014. *Self-employment and the local business cycle. Small Business Economics*, 15(1), pp. 55-70. Leitud: Ebscohost Online. [10.04.2016].

Tallinna linnavalitus, 2005. *Ettevõtlusega alustamine*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<http://www.tallinn.ee/est/ettevotjale/g3125s23478>. [Kasutatud 03.04.2016].

Tammert, P., 2006. *Tulumaks*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Tulumaksuseadus (2016).

Venesaar, U., Hinnosaar, M., Luuk, M., Marksoo, Ü. 2002. *Pikaajaline töötus Eestis*. Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium.

Äriregister, 2016 *Äriregister ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste register tegevusalati seisuga 01.12.2015*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www2.rik.ee/rikstatfailid/failid/tabel.php?url=15_12tg.htm. [Kasutatud 05.05.2016].

Äriseadustik (2016).

LISAD

Lisa 1. FIE X raamatupidamise sise-eeskiri

Lisatud FIE X sise-eeskiri, milles on anonüümsuse tagamiseks ettevõtja andmed ja aadress eemaldatud.

Ettevõtte: FIE X

Aadress: xxxxx

xxxxx

Reg. kood: XXXXXXXXX

Isikukood: XXXXXXXXXXXXX

Tel. XXXXX

Faks: XXXXX

A/a: XXXXXXXXX

Käibemaksu reg. nr: xxxxxxxxxx

Raamatupidamist peetakse tekkepõhiselt, kõik majandustehingud kirjendatakse raamatupidamisprogrammiga HansaBooks Päevaraamatus ja pearaamatus. Raamatupidamine toimub vastavalt Eesti Vabariigis füüsilisest isikust ettevõtjate raamatupidamist reguleerivatele õigusaktidele.

Põhivara ei amortiseerita.

Eluasemega seotud kuludest arvestatakse ettevõtluskuludeks:

- 1) Halduskulu, vesi, küte, soojuskaod, maamaks, veemõõtjatasu, hoolduskoristus – $\frac{1}{4}$
- 2) Elekter, telefoni kuumaks, kohalikud kõned – $\frac{1}{3}$

Kontoplaan:

1010 Kassa

1020 Arveldusarve

1210 Laekumata arved

1250 Laekumata arved (eksport)
1451 Sotsiaalkindlustuse ettemaksed
1453 Käibemaksu ettemaksed
1580 Ettemaksud hankijatele
2110 Maksmata arved
2210 Maksuvõlad
2410 Käibemaks
2510 Isiku tulumaks
2550 Pensionikindlustus
2610 Ostjate ettemaksud
2991 Ärikapital
2992 Isiklikuks tarbeks ärist välja võetud summad
2997 Akumuleeritud kasum
3011 Müük
3015 Eksport
5680 Sotsiaalkindlustus
6010 Ostetud kestvuskaubad
6011 Halduskulu
6050 Elekter
6460 Majandamiskulud
6500 Kontoritarbed ja trükised
6790 Muud teenused
6795 Pangateenused
6800 Telefon ja post
6910 Transport
6911 Lähetuskulud
7210 Reklaamikulud
7310 Kindlustus

7351 Lootusetud debitoorsed võlad
7670 Ajalehed, ajakirjad, erialane kirjandus
8010 Saadud intressid
8020 Makstud intressid
8090 Kasum/kahjum valuutakursi muutusest
8190 Ümardamine
8998 Tulumaks
8999 Puhaskasum või – kahjum
9999 Bilansiväline konto
Koostatud 1. jaanuaril 2000. aastal
Ettevõtja: FIE X

Lisa 2. FIE X 2014. aasta päevaraamat

FIE X algdokumentide vastavus päevaraamatu kannetele alusel

Järjekorra number	Dokument	Majandustehing	Algdokumendi olemasolus	Puuduste olemasolu
1	Arve	Ost	+	7, 8
2	Arve	Ost	+	-
3	Arve	Ost	+	-
4	Koondokument	Ost	+	-
5.	Tšekk	Ost	+	-
6.	Tšekk	Ost	+	-
7	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
8	Arve	Ost	+	-
9	Tšekk	Ost	+	-
10	Arve	Ost	+	-
11	Arve	Ost	+	-
12	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
13	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8,
14	Arve	Müük	+	-
15	Koondarve	Ost	+	-
16	Tšekk	Ost	+	-
17	Arve	Ost	+	1, 2, 7, 8
18	Arve	Müük	+	-
19	Arve	Ost	+	-
20	Arve	Ost	+	-
21	Arve	Ost	+	7, 8
22	Arve	Ost	+	-
23	Arve	Ost	+	1, 2, 7, 8
24	Arve	Ost	+	-
25	Tšekk	Ost	+	-
26	Arve	Ost	+	-
27	Arve	Ost	+	-
28	Arve	Ost	+	-
29	Koondarve	Ost	+	-
30	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
31	Tšekk	Ost	+	-
32	Arve	Ost	+	7, 8

Jätk Lisa 2

33	Koondarve	Ost	+	-
34	Arve	Müük	+	-
35	Arve	Ost	+	-
36	Arve	Ost	+	-
37	Arve	Ost	+	7, 8
38	Arve	Ost	+	-
39	Arve	Ost	+	-
40	Arve	Ost	+	7, 8
41	Arve	Ost	+	5, 6, 7, 8
42	Arve	Ost	+	-
43	Arve	Ost	+	-
44	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
45	Tšekk	Ost	+	-
46	Tšekk	Ost	+	-
47	Tšekk	Ost	+	-
48	Tšekk	Ost	+	-
49	Koondarve	Ost	+	-
50	Arve	Ost	+	-
51	Arve	Ost	+	-
52	Arve	Ost	+	7, 8
53	Arve	Ost	+	-
54	Arve	Ost	+	-
55	Arve	Ost	+	-
56	Arve	Ost	+	-
57	Arve	Ost	+	7, 8
58	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
59	Arve	Müük	+	-
60	Arve	Ost	+	-
61	Arve	Ost	+	-
62	Tšekk	Ost	+	-
63	Tšekk	Ost	+	-
64	Tšekk	Ost	+	-
65	Tšekk	Ost	+	-
66	Koondarve	Ost	+	-
67	Arve	Ost	+	-
68	Arve	Müük	+	5, 6, 7, 8

Jätk Lisa 2

69	Arve	Ost	+	-
70	Koondarve	Ost	+	-
71	Arve	Ost	+	-
72	Arve	Ost	+	7, 8
73	Tšekk	Ost	+	-
74	Tšekk	Ost	+	-
75	Koondarve	Ost	+	-
76	Arve	Ost	+	7, 8
77	Arve	Ost	+	-
78	Arve	Müük	+	-
79	Arve	Ost	+	-
80	Arve	Ost	+	-
81	Arve	Ost	+	-
82	Arve	Müük	+	-
83	Arve	Ost	+	-
84	Tšekk	Ost	+	-
85	Tšekk	Ost	+	-
86	Tšekk	Ost	+	-
87	Koondarve	Ost	+	-
88	Arve	Ost	+	7, 8
89	Arve	Ost	+	-
90	Arve	Ost	+	-
91	Arve	Ost	+	5, 6, 7, 8
92	Arve	Ost	+	7, 8
93	Arve	Ost	+	-
94	Arve	Müük	+	-
95	Tšekk	Ost	+	-
96	Tšekk	Ost	+	-
97	Tšekk	Ost	+	-
98	Arve	Ost	+	-
99	Arve	Ost	+	1, 2, 7, 8
100	Tšekk	Ost	+	-
101	Tšekk	Ost	+	-
102	Tšekk	Ost	+	-
103	Koondarve	Ost	+	-

Jätk Lisa 2

104	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
105	Tšekk	Ost	+	-
106	Tšekk	Ost	+	7, 8
107	Tšekk	Ost	+	7, 8
108	Arve	Müük	+	5, 6, 7, 8
109	Koondarve	Ost	+	-
110	Arve	Ost	+	-
111	Arve	Ost	+	-
112	Tšekk	Ost	+	-
113	Tšekk	Ost	+	-
114	Arve	Ost	+	1, 3
115	Arve	Ost	+	-
116	Tšekk	Ost	+	-
117	Tšekk	Ost	+	-
118	Koondarve	Ost	+	-
119	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
120	Arve	Ost	+	-
121	Arve	Ost	+	-
122	Tšekk	Ost	+	-
123	Tšekk	Ost	+	-
124	Tšekk	Ost	+	-
125	Arve	Müük	+	-
126	Tšekk	Ost	+	-
127	Tšekk	Ost	+	-
128	Tšekk	Ost	+	-
129	Koondarve	Ost	+	-
130	Arve	Ost	+	-
131	Arve	Ost	+	-
132	Arve	Ost	+	-
133	Arve	Ost	+	-
134	Arve	Ost	+	-
135	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
136	Tšekk	Ost	+	-
137	Arve	Ost	+	7, 8
138	Tšekk	Ost	+	-
139	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

Jätk Lisa 2

140	Tšekk	Ost	+	-
141	Tšekk	Ost	+	-
142	Koondarve	Ost	+	-
143	Arve	Ost	+	-
144	Tšekk	Ost	+	-
145	Tšekk	Ost	+	-
146	Tšekk	Ost	+	-
147	Tšekk	Ost	+	-
148	Arve	Müük	-	1,2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
149	Arve	Ost	+	7, 8
150	Koondarve	Ost	+	-
151	Tšekk	Ost	+	-
152	Arve	Ost	+	7, 8
153	Arve	Ost	+	7, 8
154	Arve	Ost	+	7, 8
155	Tšekk	Ost	+	-
156	Tšekk	Ost	+	-
157	Arve	Ost	+	7, 8
158	Arve	Müük	+	-
159	Arve	Ost	+	7, 8
160	Tšekk	Ost	+	-
161	Tšekk	Ost	+	-
162	Koondarve	Ost	+	-
163	Arve	Ost	+	-
164	Tšekk	Ost	+	-
165	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
166	Arve	Ost	+	7, 8
167	Arve	Müük	+	5, 6, 7, 8
168	Tšekk	Ost	+	-
169	Tšekk	Ost	+	-
170	Koondarve	Ost	+	-
171	Tšekk	Ost	+	-
172	Tšekk	Ost	+	-
173	Tšekk	Ost	+	-
174	Koondarve	Ost	+	-
175	Arve	Ost	+	-

Jätk Lisa 2

176	Tšekk	Ost	+	-
177	Tšekk	Ost	+	-
178	Koondarve	Ost	+	-
179	Arve	Ost	+	7, 8
180	Arve	Müük	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

*

1. dokumendi nimetus ja number;
2. koostamise kuupäev;
3. tehingu majanduslik sisu;
4. tehingu arvnäitajad (kogus, hind, summa);
5. tehingu osapoolte nimed;
6. tehingu osapoolte asu- või elukoha aadressid;
7. majandustehingut kirjendavat raamatupidamiskohustuslast esindava isiku allkiri (allkirjad), mis kinnitab (kinnitavad) majandustehingu toimumist;
8. vastava raamatupidamiskirjendi järjekorranumber.

Lisa 3. FIE X 2014. aasta käibedeklaratsioonid

Koostatud FIE X 2014. aasta käibedeklaratsioonide alusel

Kuu	Käibemaks	Sisendkäibemaks	Tasumisele kuuluv
Jaanuar	24,12	83,33	-59,21
Veebruar	17,64	68,75	-51,11
Märts	44,64	96,20	-51,56
Aprill	83,52	96,85	-13,33
Mai	75,96	56,87	-17,09
Juuni	44,28	38,45	5,83
Juuli	39,84	100,06	-60,22
August	90,72	58,99	31,73
September	21,24	79,08	-7,46
Oktoober	53,64	180,00	-126,36
November	78,72	93,93	-15,21
Detsember	81,36	71,20	10,16
KOKKU	655,70	1023,70	-353,80